

Zink: — Európa 27.0.

Káli: — Németország 63.8.

Ezüst: — Mexikó, — Bolívia, — Peru és Japán együtt 50.0.

Ezeket az arányokat nem szabad abszoltnak tekinteni, mivel a világ különböző vidékei a gazdasági fejlődés különböző fokáig jutottak el s így lakosságuk életszínvonala sem egyenlő. De a számok így is világosan beszélnek.

S Z E M L E

A KORSZERŰSÉG KORSZERŰ MEGHATÁROZÁSÁHOZ

A társadalmi változások elemzése közben minduntalan belebotlunk a korszerűség, korfelelősség, korprobléma és hasonló szavakba. Mint annyi más hangzatos jelző, a korszerűség is ott szerepel a társadalom osztálytagozódásán felépülő törekvések minden árnyalatának szótárában. Nem csak a liberálizmus meg a demokrácia, de a fasizmus is megkísérli magát korszerűnek feltüntetni. Nem szavakon rágcválódás, hanem marxista ideológiai követelmény tehát, hogy a korszerűség osztályszerű vonatkozásait feltárjuk és annak valóban korszerű meghatározását adjuk.

Két irányból fenyegeti veszélyt azt, aki a kérdéshez nem az alaposan átértelt materialista dialektika egyedül való távlatok felé táruló módszerével közeledik. Vagy visszariad az e téren felburjánzott reakciós demagógiától, amelyek a korszerűség kelletős köntösében igyekeznek tömegbázisukat elmélyíteni. Vagy pedig a társadalmi fejlődés célszerűségi magyarázatával idealista engedelményeket tesz, hogy a fogalom szűzi progresszivitását a fasizmus barbár ölelésével szemben megvédelmezze. A történelmi materialista gondolkodás sem egyikkel, sem másikkal nem érthet egyet.

Közhelyszámba menő igazságot ismétlünk, amikor kiindulópontul lerögzítjük, hogy a társadalmi fejlődésnek nincsenek ab ovo kitzűzött céljai. Történelmileg kialakult gazdasági tényezők hoznak itt létre szigorúan meghatározott hatásokat. Ezek megvalósítói az ugyancsak gazdasági és történelmi meghatározottságú osztályok. A szabad akarat számára sem jut tér. A fejlődés hordozójává let osztályok nem önkényesen, hanem ugyancsak a társadalom általános fejlettségi fokától korlátozott felismerésük folytán lehetnek annak tudatos tényezői. Az osztályok tudatos fellépése azonban döntő és elengedhetetlen tényező. Ettől függ az, hogy valamely társadalom valóban a gazdaságilag meghatározott progresszió irányában fejlődik-e tovább. Ettől függ az átmenet üteme. Ettől függ azon megrázkódtatások súlyosabb vagy enyhébb volta is, amelyek egyik társadalomnak a másikba való átmenetét szükségyszerűen kísérik.

Valamely adott társadalom objektív ellentmondásaiból és az ezekre felépülő osztályellentétekből nem több tetszés szerinti, hanem csak egy megoldás jelent progresszív továbbfejlődést. Hogy melyik ez az egyetlen megoldás, az természetesen nem az ideológusok agyában fogamzik meg, hanem a megoldásra váró gazdasági ellentmondásokban van adva. Az lesz ez, amely a termelési mód továbbfejlődésének akadályait ledönti és a termelőerőket további fejlődés felé segíti. Itt pedig

már mérhető egységekkel van dolgunk. Szilárd talajon állva, a progresszív vagy reakciós magatartás csálthatatlan kritériumait állíthatjuk fel.

A kapitalista árutertermelés társadalmának megoldást sürgető ellentmondása a „termelés társadalmi volta és a kisajátítás egyéni jellegének“ (Engels) ellentmondáskomplexumában van adva. A kapitalizmus imperialista szakasza, (külön „fasiszta-korszak“, nincs; a faszizmus a monopol-imperialista tőkés társadalom szétesési szakaszának uralmi formája), ezt az objektív ellentmondást végső feszültségig fokozza. A megoldás útjában azonban ott terpeszkedik az árutertermelő társadalom uralmi szervezete. Mint ideológiai holt súly ott vegetál a „korszellem“, az uralkodó osztály ideológiája. Ez az ideológia a gazdasági ellentmondások kiérésének szakaszában már ellentmondásba kerül azon objektív tényezőkkel, amelyek egy korábbi fejlődési fokon kitermelték magukból. Reakciós ideológiai hatalomként áll a továbbfejlődés útjában. Csak azon anyagi alap lebontásával törhető meg, amelynek védelmezését szolgálja. Nem szabad azonban szemet hunynunk azon tény előtt, hogy a társadalom megváltoztatására törő osztály számára ennek az ideológiát túlhaladásnak már a hatalom felé törő osztály számára a „korszellem“ már nem a maradiság, hanem a változtatni akarás szelleme.

Az most már a kérdés, hogy miképpen viszonylanak a vázolt objektív tények a korszerűség fogalmához. Nem vonható kétségbe, hogy a korszerűség társadalmi vonatkozásai éppoly kevésbé önkényesek, mint a objektív gazdasági ellentmondások megoldási lehetősége. Ahogyan ennek csak egyetlen progresszív módja van, mégpedig a termelőeszközök társadalmi tulajdonná változtatása, ugyanúgy a korszerűségnek is csak egy tartalma lehet. Szó sincs arról, mintha manapság „nemcsak a szocializmus, hanem a faszizmus is korszerű“ lehetne. Ma csak azon társadalmi törekvések korszerűek, amelyek a negyedik rend osztályos célkitűzéseinek valórváltásán munkálkodnak, mert csak ezek szolgálják a monopóliumok által lebéklyóztott termelőerők fejlődésének felszabadítását. A faszizmus korszerűtlen korvalóság, mert éppen azon erőket köti le, amelyek a termelési rend objektív ellentmondásait akarják progresszív értelemben megoldani.

A társadalom fejlődésének nincs célszerűsége. De valamely adott társadalom továbbfejlődésének van a társadalom gazdasági szerkezetében gyökerező fejlődési iránya. Korprobléma a termelési rend bentrejő ellentmondásainak megoldása, az árutertermelés kiküszöbölése és az osztályellentétek megszüntetése egy osztálymentes társadalom magasabb szintézisében. Korszerű minden olyan törekvés, amely ezeknek a céloknak az elérésére irányul. Korfelelősen azok járnak el, akik a társadalom haladó erőit az osztályellentétek tudatosításával ezeknek a törekvéseknek a megvalósítására mozgósítják.

Valamely társadalmi törekvés korszerűségének vagy korszerűtlenségének elbírálásánál tehát nem azok szubjektív hordozóinak tudata és értékelése az irányadó. Sokkal inkább az, hogy a termelési rend szerkezetében fekvő objektív tendenciákkal összhangban állanak-e vagy pedig azoknak ellentmondanak. A faszizmus a gazdasági statisztika eszközeivel felmérhetően ellentmond annak. Olyan korvalóság tehát, amely a korproblémák megoldását igyekszik feltartani.

Azt kell még eldönteni, hogy a korszerűség fogalmának igénye nem vezet-e az osztályszerűség tagadásához és fatalisztikus értékeléshez.

Ilyen veszélyek nem forognak fenn. Mivel az adott társadalom objektív továbbfejlődési tendenciáinak kritériumai után kutatunk, ezek

pedig a marxizmus módszerével felfedhetők és fel vannak fedve, tudjuk, hogy a korszerű problémák egyuttal osztályszerű problémák is. A társadalom átalakítása nem lehet az egész társadalom feladata. Az egységes társadalom a multtá érett viszonyok megörökítésében érdekelt osztály korszerűtlen fikciója. A társadalom osztályokra szakadt. Ezek közül pedig csak a negyedik rend és a gazdasági fejlődés dinamikája folytán hozzásodródott városi és falusi dolgozó középrétegek vannak érdekelve a gazdasági szerkezetben rejlő ellentétek felkutatásában és megoldásában. Osztályszerűség és korszerűség tehát a marxi dialektika szempontjából nem ellentétes fogalmak, hanem maradéktalanul fedik egymást. Attól sem kell éppen ezért tartanunk, hogy a korszerűség hangoztatása tétlenséghez, sorsmegnyugvó csodaváráshoz vezet. A történelmi fejlődés törvényei azt mutatják, hogy a kiérett gazdasági ellentmondások nem eredményeznek gépiesen társadalmi átalakulásokat. Csak a progresszív fejlődésben érdekelt osztály tevőleges és tudatos visszahatása oldhatja meg azokat.

Semmi okunk nincs hát arra, hogy a korszerűség szó használatától visszariadjunk és a különféle reakciós irányok „hamis tudaton“, sok esetben akartan hamis tudaton felépülő társadalmi demagógiájának engedményeket tegyünk. A korszerűség egyuttal: osztályszerűség. Csak az korszerű, ami egyuttal osztályszerű és pártos is. A marxista ideológusok feladata az, hogy a korszerűség és osztályszerűség helyes viszonyának meghamisítására, a két fogalom ideálista vgy eklektikus szembeállítására irányuló kísérletek ellen fellépjenek.

(Pozsony)

Kovács Károly

EGY MAI FASISZTA REGÉNY. Ez a regény¹ nem azért érdekes, mert a legnagyobb olasz irodalmi díjjal: az idei *Viareggio*-prémiummal tüntették ki. Az irodalmi díjak kiosztásánál Itáliában már réggen nem a művek irodalmi értéke az irányadó, mégis e regény elolvasása után csodálkozva kérdezzük: hát lehetséges, hogy állítólagos propagandaérdemek jutalmazására ennyire sutba lehessen dobni minden esztétikai értékelést? *Állítólagos* propaganda-érdemekről beszélünk, mert mint ez a példa is mutatja, rossz irodalom sohasem lehet jó propaganda.

Ha mégis foglalkozunk e regénnyel, az csak azért történik, hogy megállapíthassuk: milyen az az irodalmi munka, mely a fasizmus legutóbbi szakaszát reprezentálja? Ha irodalmi érték híján tisztán csak propagandisztikus megfontolásból tüntették ki ezt a regényt, úgy annak valami nyomós okának kell lenni. Az olasz fasizmus annyi hiábavaló kísérletezés után végre megtalálta volna azt a munkát, melyet művészeti kifejezőjének ismer el? Ugy látszik igen; sőt: a 14. életévébe lépő fasizmus legújabb ideológiai változásának, illetve taktikájának hű tükörképe. De nézzük meg közelebbről.

A „magányos ember“ (a regény címének magyar fordítása) egy anarchista, aki 15 évi emigráció után visszatér Rómába. Ez a papiros-anarchista tele van lázadással, éhséggel és bosszúvágygal, amikor leszáll a Termini-i állomáson. Első útja egy volt elvbarátjához vezet, aki szívélyesen fogadja, ám az első mondatok után emberünk meglepetéssel állapítja meg, hogy barátja a távollét éve alatt alaposan „megváltozott“. Ezt a „változást“ később mindazokon észreveszi, akikkel dolga akad, főleg régi elvbarátain, akik mellesteg mondvá, kivétel nélkül intellektüelek. Mondanunk sem kell, hogy ez a „változás“ mit jelent. Csodálkozása csak nő, amikor megállapítja, hogy a polgárságról mindany-